

aalikustannusten prosenttiosuuksista? Ja miksi 370 toimipaikan ostosta ei artikkelissa mainittu?

Artikkelissa puututaan kadosta johtuviin ongelmiin, mutta asia ”unohtuu” esiteltäessä tuloksia. Perusteluna huolettomuudelle artikkelissa viitataan metodivertailuraporttiin (Lana Harrison & Ragnar Hauge 1991), jota ei ole julkaistu kirjastoihin päätyvässä muodossa. Artikkelissa tulkitaan lisäksi tämän raportin tuloksia juuri päinvastoin kuin Ragnar Hauge itse tuloksiaan arvioi. Hänen mukaansa systemaattista

harhaa syntyy esimerkiksi siitä, että huumeiden käyttö ja kyselyyn vastaaminen (halukkuus, tavoitettavuus) korreloivat (Hauge, henkilökohtainen tiedonanto). Eli mitä enemmän on aineista huurussa, sen todennäköisempää on postikyselyyn vastaamattomuus.

Edellä esitetyt neljä väitettä olivat artikkelin englanninkielisen tiivistelmän keskeiset otsikkoon liittyvät päätelmät. Yksikään ei siis kestä menetelmä- tai tilastokritiikkiä. Artikkelin väitteet I–IV ovatkin lähinnä kirjoittajan uskomuksia.

Pyrin siihen, että fakta ja fiktio – perustellut tutkimustulokset ja kuvitelmat – pidetään erillään. Huume keskustelussa on jo tarpeeksi tunteilua muutenkin. Tutkijalle on aivan kunniallista, että tutkimusmetodisista syistä tulosta ei saadakaan, kuten tässä vuoden 1992 postikyselyssä. Todetaan asia, jätetään julkaisematta, niellään epäonnistuminen ja yritetään kehittää menetelmiä, mm. otoskattavuutta, luotettavammiksi.

ELIAS PANELIUS

VASTAUKSIA ELIAS PANELIUKSELLE

Alkoholipolitiikka-lehden 5/1993 artikkelissani esitelin tuloksia huumeiden käytön yleisyydestä ensimmäisen aikuisten keskuudessa Suomessa tehdyn kyselytutkimuksen tulosten perusteella. Vastanneita oli lähes 3 500 ja postikyselyyn vastausprosentti oli 71. Mitä aihepiiriä hyvänsä ajatellen vastanneiden lukumäärä oli suomalaisittain poikkeuksellisen suuri ja vastausprosentti huumeiden käyttöä mitattaessa kansainvälisesti erittäin hyvä. Tällainen kysely on ainoa mahdollinen menetel-

mä saada edes kohtuullisen luotettavia tuloksia huumeiden kokeilun ja käytön yleisyydestä eri väestöryhmissä. Ajallisten muutosten arviointia tässä ja nyt hankaloittaa se, että vastaavia kyselyitä ei ole Suomessa aikaisemmin tehty.

Vastaan seuraavassa lyhyesti Elias Paneliuksen listaamiin neljään väitteeseen.

Ensimmäisen väitteen osalta totean, että puutteistaan ja ongelmistaan huolimatta eri kohortteihin kuuluvien ihmisten ilmoittamien huume kokeilujen vertai-

lu tutkimuksessa tehdyllä tavalla antaa ainakin huomattavasti luotettavampaa tietoa huumeiden käytöstä kuin siitä julkisuudessa toistuvasti esitetyt erilaiset löysät arviot. Tarkkaa kuvaa asiasta ei tietenkään tällaisella kyselylläkään eri syistä saada. Osa vastaajista peittelee kokemuksiaan, osa on ne unohtanut ja osa jättää kokonaan vastaamatta. Kansainvälisissä metodisissa tutkimuksissa tutkimukseen vastanneiden ja vastaamattomien välillä ei huumeiden käytössä ole todettu kuitenkaan niin suu-

ria eroja, että se ratkaisevasti vaikuttaisi tutkimuksen antamaan kuvaan huumeiden käytön yleisyydestä. Selvää on, että huonoimmin tällaisella kyselyllä saadaan kartoitettua parhaillaan tapahtuvaa huumeiden ongelmakäyttöä. Siksi olikin jossain määrin yllättävää, että kyselyn perusteella ongelmakäytöstä tehty estimaatti osui niin lähelle huumeiden käytön vuoksi hoitoa hakeneiden lukumääriä.

40–44-vuotiaiden miesten osalta Panelius on oikeassa. Huumeita 1960-luvun lopulla alle 20-vuotiaana kokeilleiden miesten osuus on varmastikin suurempi kuin tutkimuksen vastauksista käy ilmi. Pie-neltä osaltaan tämä johtuu siitä, että juuri tässä ikäryhmässä vastausprosentti oli alhaisin. Tärkeämpi syy on kuitenkin unohtaminen. Yksi tai kaksi hasiksen polttelukertaa on ollut monille nuoruudessa niin vähäpätöinen asia, että se on unohtunut. Ihmiset vastaavat erilaisiin asioihin tällaisissa tutkimuksissa sitä luotettavammin, mitä merkityksellisempää asiaa heiltä kysytään. 1960-luvun hippihengessä kannabiksen polttelu ei ollut merkitykseltään monille kummoinkenkaan juttu. Jos vastavaa unohtamista on tapahtunut myös alle 35-vuotiailla, vahvistaa tämä tulkintaa siitä, että huumeita (kannabis-

ta) kokeilleiden osuudessa ei ole tapahtunut mainittavaa muutosta alle 25-vuotiaan nuorison keskuudessa 1980-luvun alun jälkeen.

Liittyn väitteeseen, käyttikö prosentti suomalaisista kannabista vuonna 1991, on syytä olettaa, että todellisuudessa käyttäjien osuus oli jonkin verran suurempi. Tämän paremmin asiaa ei kohtuullisin kustannuksin voi selvittää. Tulos on ainakin monin verroin luotettavampi kuin vaikkapa ne arviot, joita poliisit ajoittain asiasta julkisuudessa tekevät takavarikkojen perusteella ”musta tuntuu” -menetelmällä. Vastaamattomien henkilöiden mahdollisella huumeiden käyttötapojen eroavuudella vastanneisiin verrattuna on turha spekuloida niin kauan, kuin asiaa ei ole tätä syvällisemmin (= kalliimmin) tutkittu. Toistettakoon vielä, että ainakaan Yhdysvalloissa ero ei ole ollut suuri.

Väitteen kolme osalta todistusaineisto on musertava ja spekulatio siksi turhaa. Kaikissa vähänkin yleistämiskelpoisissa tutkimuksissa on eri maissa saatu yhtäpitävät tulokset: huumeita kokeillaan ensi kertaa keskimäärin vähän alle 20-vuotiaana ja ne, jotka ryhtyvät kokeilujen jälkeen käyttämään aineita säännöllisemmin, lopettavat lähes poikkeuksetta käyttönsä viimeistään vähän yli 30-vuotiaana. Tästä on tietenkin

yksittäisiä poikkeuksia. Lopettamiseen ei paljoakaan vaikuta se, onko sitä ennen haettu tai saatu jotain apua tai hoitoa. Lopettaminen koskee monissa tapauksissa valitettavasti vain huumeita, sillä monet jatkavat alkoholisteina.

Neljännessä väitteessä puututaan arvioihin kovia huumeita kullakin hetkellä käyttävien lukumääristä. Tässä todellakin ollaan pettäväällä pohjalla, sillä totuutta ei voi tarkasti tietää kukaan. Kyselyn perusteella voi estimoida kovia huumeita käyttäneiden ja tämän vuoksi hoitoa hakeneiden henkilöiden osuuksia ja verrata niitä tilastoihin huumeiden käytön vuoksi hoidettujen lukumääristä ja tässä tapauksessa myös kahteen päihdehuollossa tehtyyn erillisselvitykseen. Luotettavimpia ja vertailukelpoisimpia muutostietoja ovat terveydenhuollossa vuosittain hoidettujen potilaiden lukumäärät. Nämäkään tilastot eivät monista syistä suoraan kerro huumeiden ongelmakäytössä tapahtuneista muutoksista.

Yksi ongelma meillä Suomessa on se, että sosiaali- ja päihdehuollossa ei koosteta systemaattisia tilastoja huumeiden käytön vuoksi hoidettavista henkilöistä. Tästä syystä artikkelissa turvauttiin itse tehtyyn selvitykseen, jota oli täydennetty erillisillä tiedusteluilla niille pääkaupunkiseudun hoi-

topaikoille, joilla tiedetään huumeiden käyttäjiä palvel-tavan. Artikkeleihin sisältyi siis muitakin kuin Pane-liuksen mainitsemia tietoja. Hänen epäedustavaksi väit-tämässään selvityksessä ka-tettiin käytännössä siksi miltei kaikki merkittävässä määrin huumeiden käyttäjiä edeltävänä vuotena kohdan-neet hoitopaikat. ”Katoon” jäivät ne päihdehuoltolai-tokset, jotka keskittyivät vain alkoholiongelmien hoi-toon tai jossain määrin myös alkoholin ja lääkkeiden se-kakäyttöön. Edustavuutta olisi kannattanut pohtia Paneliuksen esittämällä tarkkuudella vasta sitten, jos kaikki laitokset olisivat olleet tässä suhteessa sa-malla viivalla.

Arvio noin viidestäsadasta injektiokäyttäjistä perus-tui hoitopaikoilta saatuihin tietoihin sekä esim. Norjas-sa varmennettuun arvioon siitä, että säännöllisistä in-jektiokäyttäjistä noin puolet on vuoden aikana tekemi-sissä hoitopalveluiden kanssa. Tämän arvion tuot-tama lukumäärä osui yllät-tävän hyvin kyselystä teh-tyyn estimaattiin. Tällaisiin arvioihin on tietenkin suh-tauduttava hyvin varovasti, mutta tällainen arvio on kui-tenkin huomattavasti vah-veimmalla pohjalla kuin ne lukuisat tähän mennessä julkisuudessa esitetyt arvi-ot, jotka jäävät useimmiten kokonaan perustelematta. Yksi surkeimmista arvioista

on ollut viittaaminen huu-mepoliisiin rekistereihin huumeiden (useimmin kan-nabiksen) käyttöepäilyn vuoksi 25 viime vuoden ai-kana tallennettujen henki-löiden lukumäärään. Hei-dän viimeaikaisesta huu-meiden käytöstään tällainen rekisteri ei kerro mitään.

Kummallisin on Pane-liuksen heitto siitä, että tut-kimus olisi ollut syytä jättää julkaisematta, koska tulosta ei saatu. Tutkimus on tehty kansainvälisestäikin arvioi-den poikkeuksellisen huo-rellisesti ja sen tulokset on julkaistu sellaisenaan. Jos tulokset eivät tyydytä kaik-kien intressitahojen odotuk-sia ja kuvitelmia huumei-den käytön yleisyydestä, sille ei tutkija tietenkään voi mitään. Pelkkien ennak-kokuvitelmien perusteella tuloksia ei toki pidä kyseen-alaistaa. Olen pannut mer-kille, että jatkuvasti huu-meiden käyttäjien kanssa tekemisissä oleville ihmisil-le syntyy harhainen kuva käytön yleisyydestä. Omat valikoituneet kokemukset yleistetään helposti koske-maan koko yhteiskuntaa.

Kannatan lämpimästi sitä, että tutkimustulokset ja kuvitelmat pidetään eril-lään. Suomalaisessa huu-mekeskustelussa valitetta-van usein tyydytään pelk-kiin kuvitelmiin. Näin on yleensä laita myös Elias Pa-neliuksen edustaman van-hempainjärjestön julkises-sa toiminnassa. Kiinnosta-

vaa on se, että Panelius on tietääkseni kohdistanut ai-nakin toistaiseksi julkista tieteellistä kritiikkiään huumeasiassa vain tähän toistaiseksi vakavimpaan yritykseen saada yleistettä-vää tietoa huumeiden käy-tön yleisyydestä. Samalla hän on jättänyt muut julki-suudessa esitettävät huo-mattavasti heiveroisemmat tiedot ja väitteet huumeista rauhaan.

Jos Panelius on perehty-nyt huumeasioihin, hänen on täytynyt havaita, kuinka kevyesti usein täysin vir-heellisiä tietoja ja käsityk-siä huumeista julkisuudes-sa toistuvasti esitetään. Hyvä esimerkki tästä ovat poliisitilastot, joiden yhteys huumeiden käytössä tapah-tuviin muutoksiin on täysin spekulatiivinen. Millään luotettavalla tavalla ei voida edes arvioida ilmitulleen ja piilorikollisuuden suhtees-sa vuosittain tapahtuvia muutoksia; tämä johtuu muun muassa poliisin vaih-televista resursseista, stra-tegioista ja tilastointitapo-jen muutoksista. Täysin kestäättömiä ovat myös kaikki takavarikkojen pe-rusteella tehtävät arviot huumeiden käytöstä. Odo-tan kiinnostuneena, milloin Elias Panelius puuttuu kriittisesti myös tähän julki-seen keskusteluun. Tällä saralla on todella paljon työ-tä odottamassa.

OSMO KONTULA